

MILDRID JACOBSEN

MILDRID@SOSIALURIN.FO

– Eg vil ráða øllum, sum fáa tilboðið, til at lata seg koppseta fyri HPV-virus, tí tað, sum eg havi verið ígjøgnum, er einki at bjóða einari ungari gentu, sigur Laila Christiansdóttir Mathisen, sum í nógv ár hevur havt so ógvíslegar kyknubroytingar, at hon hevur verið noydd at gingið til kanningar fleiri ferðir um árið.

– Hvørja ferð havi eg stúrt fyri svarinum og verið bangin fyri, at nú var tað blivið so ringt, at talan var um krabbamein, sigur Laila, sum fekk staðfest, at hon var smittað við

lív móðurhálsskrabba verða annars ikki bjóðaðar kvinnum, fyrr enn tær eru fyltar 25 ár.

Kyknubroytingarnar taka dik á seg

Ta fyrstu tíðina eftir at tað var staðfest, at Laila hevði kyknubroytingar, varð hon ikki kannað eins ofta og hesi seinastu árin.

Men eftir at hon hevði átt dóttirina fyri fimm árum síðani, versnaðu kyknubroytingarnar so nógv, at hon skuldi til kanningar hálva hvørt ár og síðani triðja hvønn mánað.

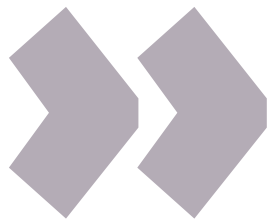
– Tað er sera strævið at ganga til allar hesar kanningar og bara bíða og bíða. Tá svarið kemur, so skal ein aftur til nýggja kanning, og tað kennist sum um, at tú bara

avleiðingar, so valdi eg at taka tað stigið. Eg gjørði tað við tí vón, at eg so kann gerast frísk, sigur Laila, sum júst hevur fingið at vita frá læknunum, at allur vevnaðurin við kyknubroytingum er burtur, og at líkt er ikki til, at kyknubroytingar eru aðrastaðni í lív móðurhálssinum.

– Tað er ein lætti at vita, men eg skal framvegis ganga til kanningar, og eg kann eisini verða smittað aftur við HPV, sigur Laila Christiansdóttir Mathisen.

Ræddust koppsetingina

Tá tilboðið um ókeypis koppseting fyri HPV varð sett í gildi í Føroyum í januar í 2009, var Laila millum tær genturnar, sum fingur

– Hvørja ferð havi eg stúrt fyri svarinum og verið bangin fyri, at nú var tað blivið so ringt, at talan var um krabbamein.

HPV-virus, tá hon gekk í framhaldsdeildini í Ósaskúlanum, sum skúlin kallaðist tá.

Hon sigur, at tað tekur sera nógv orku at hugsa um kyknubroytingarnar, og at hesar broytingar við tíðini kunnu gerast til krabbamein í lív móðurhálssinum.

– Tað er ómetaliga strævið at fara til kanningar so ofta, og tær báðar vikurnar, sum ganga, áðrenn svarið kemur, stúri eg illa, sigur Laila, sum eigur eina fimm ára gamla dóttir, og ofta hugsar, at hon má ikki doyggja frá dóttirini.

Hon sigur avgjörd, at allar ungar gentur og kvinnur eiga at verða koppsettar fyri HPV-virus.

– Tað er tungt hjá einari so ungari gentu at fáa at vita, at hon er smittað við HPV-virus, og at tað kann vera byrjanin til krabbamein. Tað er heldur einki stuttligt at ganga so ofta til kanningar og at stúra fyri, hvat svarið verður næstu ferð. Tí mæli eg so avgjört øllum til at koppseta seg, sigur Laila, sum langt síðani hevur avgjört, at dóttirin skal hava koppsetingina, sum verjir fyri lív móðurhálsskrabba.

Skelkað av boðunum

Laila Christiansdóttir Mathisen greiðir frá, at hon hevði als ongan illgruna um, at hon var smittað við HPV-virusi, og at tað var meira ella minni av tilvild, at hon yvirhøvur varð kannað.

– Eg bleiv øgiliga kløkk, tá kommunulæknin segði við meg, at eg hevði HPV-virus, sum kann vera byrjanin til krabbamein. Hann segði eisini við meg, at tað var neyðugt við regluligum kanningum fyri at halda eyga við kyknubroytingum.

– Tað var eitt ómetaliga stórt sjokk hjá einari ungari gentu at fáa at vita. Eg hoyrði jú alla tíðina um fólk, sum vóru illa sjúk av krabbameini, og tað fór gjøgnum høvdið á mær, at nú fór eg at fáa krabbamein og doyggja, greiðir Laila frá og leggur afturat, at tað var øgiliga heppið fyri hana, at læknin kannaði hana fyri HPV-virus, hóast hon var so ung.

– Eg tori ikki at hugsa um, hvat kundi verið hent, um tað ikki var blivið staðfest longu tá, sigur Laila og vísir á, at regluligar fyrbyggjandi kanningar fyri

gongur og bíðar til kyknubroytingarnar verða til krabbamein, sigur Laila.

Hon leggur afturat, at hon tíverri er millum teirra, hvørs immunverja ikki er góð, og at hon tí fær bruna og má taka heilivág eftir at kalla hvørja kanning.

Óttin og stúranin eru orsökkin til, at Laila tók av, tá hon í síðsta mánaði fekk í boði at fara undir strýtuskurð, har niðasti parturin av lív móðurhálssinum varð skorin burtur.

– Hóast strýtuskurður eisini hevur

tilboðið.

Laila greiðir frá, at tey vistu lítið og einki um koppsetingina tá, og at hvørki hon ella foreldrini hugsaðu nakað serligt um at taka av tilboðnum.

Nakað seinni frættist í fjølmiðlunum, at HPV koppseting kundi hava álvarslig hjáárin, og at gentur uttanlands enntá vóru deyðar, eftir at tær høvdu latið seg koppsett.

– Tá hugsaði mamma, at tann vandan fór hon ikki at koma mær í, og tí varð eg ikki

Fyrsta desember í 2012 fingur allar gentur og kvinnur í Føroyum í aldrinum frá 12 til 28 ár tilboð um at verða koppsettar ókeypis fyri lív móðurhálsskrabba (HPV).

Treytin fyri at verða koppsett ókeypis er, at gentan er fylt 12 ár, tá koppsetingin byrjar. Koppsetingarnar skulu vera framdar, innan kvinnan fyrrir 28 ár.

Fyrstu ferð tilboðið um ókeypis koppseting varð sett í gildi í Føroyum var 1. januar í 2009. Tá fingur gentur, sum høvdu fylt 14 ár, men sum ikki høvdu fylt 15 ár, í boði ókeypis HPV-koppseting.

Árið eftir fingur eisini gentur, sum vóru føddar 1. januar í 1995 ella seinni, í boði at verða koppsettar ókeypis, tá tær høvdu fylt 13 ár. Koppsetingarnar skuldu vera framdar, innan gentan fylti 15 ár.

Og frá fyrsta desember í 2012 hava so allar gentur og kvinnur millum 12 og 28 ár fingið tilboð um at verða koppsettar ókeypis fyri lív móðurhálsskrabba.

Endamálið við koppseting fyri HPV-virus er at fyrbyggja at kvinnur fáa lív móðurhálsskrabba.

Heilsufakliga metingin er, at um kvinnur taka av tilboðnum um HPV koppseting, fer tað sum heild at bera til at fyrbyggja, at kvinnur fáa vandamiklu sjúkuna í framtíðini.

Hvørt ár fáa meira enn ein hálv millión kvinnur kring heimin staðfest lív móðurhálsskrabba, og á hvørjum ári doyggja umleið 250.000 kvinnur av sjúkuni.

Koppseting fyri HPV er trygg og fyrbyggir lív móðurhálsskrabba. Tað staðfestir ein nýggj kanning hjá óhefta granskingarstovninum Cochrane.

Í niðurstøðuni hjá granskingarstovninum, sum hevur granskað 26 ymiskar kanningar av koppsettum kvinnum, stendur, at koppingarevnið fyrbyggir krabbameini í lív móðurhálssinum.

Í niðurstøðuni stendur eisini, at tað ber ikki til at staðfesta, at koppsetingin hevur álvarslig hjáárin.

Tað hevur annars verið nógv frammi, at HPV koppseting kann hava við sær hjáárin, og tí hava fleiri foreldur valt ikki at koppseta dótturnar.

Talið á gentum, sum vórðu koppsettar, minkaði nógv bæði í Føroyum og Danmark í 2014 og 2015.

Í Danmark tyktist vend at vera komin í, og bæði í 2016 og 2107 vórðu nógv fleiri gentur koppsettar enn árin frammanundan.

Vit hava ikki fingið HPV koppsetingartølini í Føroyum tvey tey seinastu árin, men sambært landsapotekaranum plaga føroysku tøluni at fylgja teimum donsku.